

ЛИСТ ЗА СВЕШТЕНИКЕ, РОДИТЕЉЕ И ВАСПИТАТЕЉЕ.

У Београду 21 Фебруара 1875.

Број 7

Иzlази четири пута
у месецу.

Претплата се шаље уредништву.
Уредништво је у богословији.

За све српске крајеве стаје на год.
60 гр. или 6 фор. на по год. 30 гр.
или 3 фор. на три мес. 15 гр. или 1
фор. и 50 нов.

Год. II.

Слике из историје Срба.

од S.

(НАСТАВАК).

Како су српске краљевске задужбине биле јединита средишта науке и просвете, наши краљеви градећи градове — манастире вршили су две добре намере: уједињавали народ и оснивали научне заводе. И ми смело можемо рећи, да је у ономе времену било у обичају градити свеучилишта, њини би манастири и били иста, као што су били школе оних наука, које се онда училе у свету. Осим овога при манастирима су биле болнице, лекарнице и места где се учило „видарини,“ а да и не говоримо о томе, да су манастири били места, где се учило занатима и где су, место садашње штамце, биле писарнице књига. И да још није било ни манастира, ми не би имали ни описане наше историје... Сложна државна и црквена српска радња донела је собом онај дивни приказ, да српски краљеви, ослобођвајући браћу изнад грчке власти, они су доносили својој браћи слободу и државну и црквенску (духовну). И да није била тако моћна и чврста духовна

власт и религиозна страна у наших отаца, оно семе razдора, које су у њему сејали туђини, не би дало никада српском народу оне чврстоће, којом се он одликује и после толико дуготрајног робства. Не треба нигда заборавити, како је римска црква била узела метежника Вукана под своју заштиту, па му послала краљевски венац и произвела ужасан покољ међу браћом и само је српска црква кадра била томе стати на пут и очувати земљу од слабости жупанијског доба. И заиста се црква тако слила и прилагодила са народом, како вели један стран писац: „да је српски народ она снага, која је чувала православну веру у српству, од њеног постања па до данас,“ а тим је самим народ сам себе очувао у дуготрајној борби за обстанак. А да је ово непобитна истина најбољи је за то доказ држава босанска, у којој, од како се почео ширити католицизам, а ш њиме и богумилска јерес, са њиним ширењем необично брзо иде слабост живота моралног и државног, па где је била престолница цркве босанске т. ј. у Брешеву, на истом је месту францишкански манастир, а да и не наводим како су се богумилци махом истурчили или полатинили и не само да су се одрекли, већ су постали највећи тирани и мучитељи своје браће — православних и своје народности. И кад убилац српског цара, Вукашин потону у Марици, а Мрњавчевићи се подложише Турцима; кад Жаркови синови признадоше Турско господарство; кад се Херцеговић хумски потурчи; кад један део срба са Лазаром онако јуначки паде на Косову за своју веру и драгу слободу и кад богумилци издадоше Босну, само црква српска и вера српска оста у животу, јер њу не гори огањ, не сече мач, не бије пушка. То је оно што не пропада, то је оно, чему зуб времена неможе нашкодити, као што рече неумрли ослободитељ градова. Да, српска црква и наука, оста једина црква у целини и ш њоме један народ: црква му предиковаше јединство за владе српских владалаца, па му то исто предиковаше и пошто Турци државу освојише. Патријарси пећски „урав-

наше се с народом носећи тешки јарам робства, па се још тешње удружише — по пронасти државне власти — са народом и заједно пригналише једну општу тежњу и жељу, радећи и молећи се о избављењу из ига агарјанскога. Од тога доба — вера и народност, као једна тврда и непомична стена одбијаху од себе кроз векове туђински нападај, живише за бољу будућност. И патријарси, као представници вере и цркве са оним кругом власти, која припадаше цркви, очуваше, у лицу пећских патријара и спомен на пређашњу политичку власт и будише моралну снагу у народу, о чему су тврди сведоци многобројне цркве и манастири изнова озидани и стари оправљени, а да и не говоримо, како српски народ и нема друге књижевности, осим оне, коју су му дали црквом школовани људи. И српска архитектура одгајена и однегована под крилима српске цркве и православне вере, оставила је оне дивне споменике, којима се свет диви

Ми нећемо наводити читав низ пастира, који су са самопрегоревањем жртвовали себе за цркву и народ, али не можемо а да не споменемо српског патријара Гаврила који је чак у Москви 1655 г. тражио милостиње и помоћи за избављење. Њега су Турци по долазку обесили. За патријара Пајсија, који је покрио косовску Грачаницу, вели се у једној листини: „Наш је патријар стар; њему има више од сто го дина. Он је у тавници у Турским око-вима.“ . . Турци су ударили на Пећску српску патријаршију годишњег данка 70.000 акче. У свему осталом патријархат је српски био самосталан. Патријара су бирали митрополити и владике. Оваквом законитом патријару морали се покоравати сви хришћани источне и западне вере без разлике; ако-ли би што скривио, његова се парница расправљала у Цариграду.

У ферманима патријарховим обично се ређале све српске области патријархата, из чега се види, где живе Срби. Обично се у ферманима ређале ове области:

„Овај ферман издадох и наложих да патријарха слушају и покоравају му се сви ђаури, попови, калуђери владике и митрополити, који живе у Пећи и околини; у Крушевцу, Лесковцу, Прокупљу, Косову, у окрузима Вучитрнскога санџака; у Приштини, Новом брду, Јакову и околини; у Ђу-стендил-Бањи и околини: у Дубници, Казанлуку, Ихтиману, Самокову и околини; у Херцеговачком санџаку и његовој околини; у Скопљу, Врањи, Егрипаланци, Калканделу и околини; у Нишу и околини; у Радомиру и околини; у Новом-Пазару, Новој вароши, Трговишту, Митровици и околини; у Пријепољу, Таслици и околини; у Ужицу, Ршави и околини; у Београдском санџаку и околини; у Босни и околини, па и свештенство латинско Сви дакле ђаури, који живе у именованим местима и велики и мали, да га признају за патријарха и да га слушају, што се тиче вере и круга црквене власти. У патријархове послове несме се нико мешати нити у његову личност дирати и т. д. иду заповести султанске, којима се патријарси и његова паства осигурава у пословима вере и црквене власти од свију државних власти.

Ово најбоље доказује, да је истина српски народ био под турцима, али је српска црква била црквено-народно и политичко тело, а пећски патријар морални представник српства, српскога народа. Тако је то било, док је турска царевина била силна и моћна. Па су дотле и столицу српских пећских патријара заузимали људи достојни и научени; али од кад турска поче малаксавати, а грабљиви сусед на њен се рачун ширити, тај грабљиви сусед угледа средиште српско у патријаршији, па се поче са свију страна довијати, како ће то средиште српства да докопа у своје руке, а народ да остане без пастира. „И заиста, вели један писац српске историје, Аустрија је свагда вешто забадала своје отровне канџе у срце српскога народа.“ Ово јој још лакше испадне за руком, јер тада постаде српским патријаром Максим, који је обтужио и издао честитог Гаврила, те овога обесише Турци

у Бруси 1659 г. а он доби ферман кад Гаврило издасаше на конопцу. Дошавши на патријаршество преко крви и издајством, он западе у шаке аустријске и тиме наведе свога следбеника патријара Арсенија III. да зада српству веће ране од маричких и косовских рана. Њега аустријанци смакоше, деспот умре у аустријској тавници, а мало доцније писаше своме пуномоћнику у Београд: Diese Raciche nation durch schwert und feuer vertilgen т. ј. истребљавати тај рацки народ мачем и огњем. Од овога времена на српску патријаршку столицу долазе људи много лошији, јер лоша времена и лоше људе стварају; патријар је Арсеније одвео у Аустрију знатније и богатије и све оно, што се одликовало школском спремом заоставшом у манастирима од времена Неманића, а својим поступком Аустрија је потресла положај Пећске патријаршије у очима турске владе. Аустрија је управо срушила морални стожер и моралну народну снагу и средиште јединства. Па ипак је пећска патријаршија потрајала још 79 година. Но како су пећски патријарси у подозрењу, није било тешко другим непријатељима српске патријаршије, фанариотима, упропастити је. Фанариоти се у Цариграду и користе тим поремећеним положајем пећске патријаршије и протуре многе фанариоте за митрополите и епископе у Србији т. ј. у пећском патријархату; ови пак злоупотребе своје гласове и пошну на престо пећске патријаршије фанариоте: Гаврила III, Кирила или Киријака, Гаврила IV. и последњег патријарха пећскога Калиника. Пред Калиником био је Василије Бркић србин само неколико месеци, јер су га фанариоти опали код Турака, који га баце у тавницу, из које побегне у Црну Гору. Ево шта се зна о њима: Гаврило III. је опљачкао, где је год шта могао и ни једнога домородца србина владику није на миру оставио, а неке је с турском влашћу и у заточење послао. У Босни је такве зулуме чинио, да је цео народ осиромашио и до покрета довео; и престо патријаршије пећске презадужио, Киаше ко н званистан рода нашего хота н надѣлса изкоренити српскіе др-

хітерен, RS поставилъ же Грекокъ. Њега срби прогнају и дође
 Киријак за патријара, о коме се казује чак да се потурчио;
 но то није истина, јер би био прост турчин, а овако је био
 патријар. Султан Осман III. и опет постави Гаврила за па-
 тријара, и „патриаршии же к последнеє злупщенне прінде.“
 Био је збачен грчким синодом за то, што је отео београдску
 епархију од Кирила љубимца Халкидског Јанићија а да се
израни и опет му фанариоти дали Нишку епархију, а султан
 му, том приликом даје берат и у њему за Гаврила вели:
„особитом узору за народ хришћански, кога последњи дани
у животу да се сврше добром. Калиник је постао патријаром
 Фебруара 1765 г. и како је дошао тако је глобио сав свет
 па и манастире, да Дечански калуђери поднесу противу ње-
 говог отимања тужбу Кахриман-паши, да чак турчин изда
 решење; „ако у новог патрике у берату стоји, да му давате,
 треба да дате; ако-ли не, недајте.“ Наравно, да се ово није
 могло трпити и Срби устану, да добију Србина за патријара.
 Тада „Грци т. ј. фанариоти родом, а владике по Србији устану
 и оду у Цариград патријару Самуилу и објаве: „Србина не-
 ћемо да имамо патријаром и нека се пећска патријаршија
 уништи.“ Кад фанариоти поставе фанариота Гаврила за па-
 тријара, који је особито мрзио на Србе, био безсавестан а у исто
 доба утвора и полутурчин, он насиљем позбацује и прогна
 готово све Србе архијереје. Кирило спреми ствар још даље,
 а Калиник дође, опљачка српски народ и кад Срби објаве,
 да неће више фанариоте за владике, онда патријар пећски
 Калиник (грк), нишки Гаврило (грк), скопљански Константин
 (грк), босански Серафим (грк), ужички Митрофан (грк), бео-
 градски Јеремија (грк), самоковски Неофит и ђустендил-бањски
 Гаврило (грци), сви осам оду у Цариград и поднесу Султану
 молбу печатима потврђену као од народа, да више неће ни на-
 род ни они као представници народни Србина за патријара, нити
 хоће да имају своје пећске патријаршије, већ хоће да се пећска
 патријаршија укине и да се преда Цариградској патријаршији.

www.unibg.rs Цариградски грчки патријар са синодом поднесе султану опет молбу оваквог садржаја :

„Како је нестало патријара над митрополитима у области пећске патријаршије¹⁾, то су неки кроз последње две године, међући своје кандидате за пећске патријаре начинили исту патријаршију извором грамзивога прихода; који су постајали патријарси, само су гледали на личне интересе и скупљали новце преко таксе одређене ферманом; други су презадуживали исту патријаршију... Неки из простог и неизображеног света постали су предгласници латинштине међу рајом и већ је било покушаја напуштања православне вере. Ако не буду предузете мере, да се одомаћи стални мир и поредак, то ће још жалоснији постати њиов положај (рајин), па да би се спречили нереди и дала заштита хришћанима, пећски патријарх Калиник са митрополитима и сами захтевају да се тај патријархат уништи и придружи Грчкој. Те ће и султанова хазна имати већу вајду, јер ће јој се на место 70 плаћати од сада 90 хиљада акче.

Услед свега тога султан и реши 1766 год.: „да се пећска патријаршија избрише из биљезника самосталне патријаршије и да се упише у протокол епископија и да се присаједини цариградско-грчкој патријаршији ради закриља раје.“ И они исти тужиоци постану опет српски архијереји. Зетски нису се као Срби тужили; Зетски није хтео примити фермана нити признати грчки патријархат; него и сада стоји у Пећи. На једној молби подписани су ови српски архијереји, које су Грци протерали, а нарочито онај Гаврило, коме султан жели, да се потурчи: Самоковски, Штипски, Скопљански Ново-пазарски, Нишки, Ужички, Београдски, Босански и Херцеговачки. У молби веле: „*Архиєпископѣ ѿ грековъ всакаго благољѣника лишенѣ несправеднимъ сѹдомъ константино-польскаго патриарха и нѣхъ синода,*“ па моле „да се Грци немешају у српски народ.“ Од како је уништена патријаршија протекло је 108 година. За

¹⁾ А. Калиник?

ових 108 година више је се истурчило, изарнаутило, излатинило, него-ли пређе кроз 300 и више година. Више Призрена у Шари истурчило се планинаца више од 60,000 душа само за то, што су грчке владике поништиле српске школе и попалиле књиге, па им нису хтели да запопе попове. Више од пола ђаковичке се нахије излатинило да избегне глобу и пљачкање фанариотско; тако исто и у Пењској нахији, па у Скадарској ни један фанариот владика није обилазио народ, већ слао већиле са момцима да опљачкају што и колико могу и да није било у најновије доба Србина Јанићија Новопазарског митрополита, доиста не би били ни трећина Срби, од оних, који су остали данас Србима. Ово најбоље показује шта је значила српска самосталност црквена, шта-ли пењска српска патријаршија. Ово што рекосмо, не рекосмо да будимо кавгу и мржњу, већ да покажемо, како је њина опачина и злорадња донела и њима и нама пронаст и несрећу.

Како су пак ови опаки људи грчке владике браниле и штитиле рају, православну веру и српски народ, ја ћу навести два примера, по којима се можете судити и о осталима.

По укинућу патријаршије први је дошао у Призрен Петар владика фанариот. Како дође одпочне грчки да чита у цркви, а турски да беседи. Скитао се из куће у кућу под чадором; од њега су женскиње бежале, као од насилника турчина. Призренци га најпре избију, па прогнају. Он оде у Јерусалим; њега приме за члана синода, даду му кључеве и до смрти је вршио дужност св. апостола Петра.

Други је дошао Софроније. Он пише овако писмо попу у село Коришу близу Призрена, у коме сада има читава црква и девет православних Срба, а остали се за време овога владике истурчили:

„Милостию божиєю

Софроние митрополит Призренски.

Попу Стојану: да ми сабереш цареву понурије, нетко жице, нетко аспре. Који христијанин неће дати: да није

ww **благословен**; ни просфоре да му се не приме у цркву, нити Упоп да му кући иде; да му се не молитва, да му се не крсти и т. д. да му се никаква хришћанска тајна и дужност не-изврши (ако не скине и кошуљу с леђа па неда фанариоту кад год му затражи). Ето шта је народ нагнало у Турке, у Арнауте, и у Латине.¹⁾

Манастири су градови, према којима се граничила и наша земља и они су хланац заштите и православија и државе на пр. у Банату: Бездин, св. Иван; у Бачкој Ковиле, Бојани; у Срему Фенек, Раковица, Бочин, Прибина Глава, и т. д.

И тако до св. Савве није било српске цркве, па ни српске књижевности, ни науке, ни школа. Зато није било ни политичке снаге. Срби су живили по племенима; свако племе засебно није имало снаге да се ослободи од спољних непријатеља, нити да развије своју унутрашњу снагу, па су сва и била под влашћу Грчком или Маџарском.

Свети Симеун — отац Савин, мачем поквари племенско живљење и раскрсти ш њиме; св. Савва — син књигом унесе у српски народ и племена бугтиње науке и наравствену снагу и моћ, и племена се уједине, изједначе и прелију у један целокупан народ са једнаким симпатијама и антипатијама, једнаким жељама и тежњама и ми га видимо унутра сталних убеђења, а с поља слободан, силан, моћан, чувен и припознат,

Пада је држава због унутрашњих непријатељства, а остала Српска црква и српска наука са школама. И ми видимо, да је то душевно јединство и име српско одржао српски народ

¹⁾ А то се и дан — дањи у највећем јѐку ради по српским земљама, како од фанариоти, тако и од других бугарских владика, а што је најужасније, ови последњи где год нађу српску школу, одма је затварају. Фанариоти би сада били друкчији, али им народ неверује. . . Пре 22 дана интригама бугарског владике Виктора затворене су све школе у Нишу, а о осталим нема се шта ни говорити. 1864 год. калуђер Дионисије — бугарин, послан из Цариграда, у манастиру св. Димитрија, Краљевића Марка, спалио је двоја кола српских књига и у цркви закречио све српске светитеље. . . .

WWW.UNILIB.RS
 кроз близу 400 година — до пада насилног и вештачког уништења српске пећске патријаршије. Српска се дакле држава није могла саградити без унутрашњег душевног народњег јединства и науке и опет, то унутрашње душевно јединство и наука нису се могли одржати без народње државе. Српска црква није гонила науку, већ напротив, у манастирима су преведене на српски језик све световне научне књиге, какве су онда биле најзнатније у свету и има и сад целокупан зборник у патријаршији, у коме се налази преведена чак дијалектика и еврицид.

(СВРШИТЕ СЕ.)

Да ли је апостол Петар қадгод био и живео у Риму.

(СПОР ИЗМЕЂУ КАТОЛИЧКИХ СВЕШТЕНИКА И ПАСТОРА ЕВАНГЕЛИЧКЕ ВЕРОИСПОВЕДИ
 9 и 10 ФЕБРУАРА 1872 Г. У РИМУ.)

(НАСТАВАК).

Но зар је Петар још и тада био тако колебаљив човек, какн је био онда, кад се трипут одрекао својега учитеља? Зар он тада није био онај исти Петар, који је онако слободно почео проповедати на дан *Сашествија св. Духа*? Зар он тада није био онај исти Петар, који је казао члановима сабора: „Судите сами је ли праведно пред Богом слушати вас више, него Бога.“ Сви остали наводи, којима се хтеда да потре ова историјска прилика, немају никака значаја и довољно су повијени највећим знаљцима св. Писма и историје прастарога доба. Ево на пр. шта о томе вели велики научњак Михајелс: „како ће да се објасни то, што је некаком коментатору пало на ум, да на основу томе, што је апостол на својем писму метуо надпис из Вавилона, даје овом надпису мистички смисао, уместо што би се разумевао у правом његовом значају, јер познато је, да је у првом веку још трајао стари Вавилон, премда је у ово време далеко лошији био, него што је био у време Навуходоносорово. Но ипак се из онога, што Страбон говори о Вавилону, може извести, да он још није био у развалинама, него је био насељен Појетичке алегорије нису употребљиве за прост писмени слог, и премда се у стиховима, што су написани у част Хетингену, и може допустити, да су Вавилон називали новом Атином, опет зато, кад би

каком професору тога универзитета пало на ум, да на писму, које би отуда послао, напише Атина, он би учинио врло смешну буда-лаштину и изгледао би, да није чисте памети. Појетички слог Апокалипсиса допуштао је употребу метафоре према Вавилону, но кад се говори о озбиљном писму, онда се мора признати, да Петру никад не би могло пасти на ум да варош, из које он пише, назове другчије, него по њезином правом имену.“ Но да ли се бар патристичко предање слаже по овом предмету са мишљењем католичких богослова? Да ли нису што у том смислу казали Евсевије, св. Јеронам и други учитељи цркве? Пре свега мора се приметити да Евсевије не вели, да се то баш мора тако, а не другчије разумевати. Ово он предаје као просту приметбу од себе, али и сам признаје, да изгледа као да је ова метафора на силу узета; што се пак Јероним и други учитељи у овоме слажу са Евсевијем, то је с тога, што њихово мишљење стоји у зависности од мишљења Евсевијева, од кога су га и позајмили и они су овде налик на гомилу људи, који издају за истину басну, што су је чули од једног истог човека. Каки, дакле, значај могу имати хиљадама хиљада оваки гласова? Баш никаки. Осим тога, ван сваке је сумње, да учитељи и писци, што су били пре Евсевија, не говоре ни речи о тој метафори; а тако исто није сумњиво ни то, као што сведочи Кларк, да су стари писци арабски и асиријски, који су суседи Вавилону, мислили, да назив овај треба разумевати у буквалном смислу.

За потврђење својега мишљења о живљењу Петровом у Риму католички богослови обично наводе три доказа: 1, посланицу св. Климента Коринћанима; 2 посланицу св. Игњата Римљанима; и 3, авторитет Папија.

Посланица св. Климента Коринћанима. Нема никакве сумње да је ова знаменита посланица писана до 70 год, после рођ. Хр., јер се у њој говори о јерусалимском храму и о црквеним обредима јеврејским као и о таким предметима, који још трају; но у њој ми не налазимо никака спомена о Петровом путовању и живљењу његовом у Риму у сану првосвештеника. Из једнога места ове посланице даје се извести само то, да Петар и Павле у то време већ нису били међу живима; но критичари се сумњају о истинитости тога. Ево тога места: „Због неправедне зависти Петар је не само једно или два, него више гоњења претрпео, а тиме је задобио славу, које је веома достојан био. Павле је, усљед те исте зависти, одржао победу дуготрпељивошћу, јер је седам пута био у оковима, бијен и убијен је камењем. Овај проповедник на истоку и западу проповедао

је пред самим владарима, а после је оставио овај земаљски живот и прешао у свето место.“ Где се овде, дакле, говори о путовању Павловом у Рим и о његовом првосветитељству тамо? Шта више, може се рећи да св. Климент говори о Петру сасвим нејасно; он вели да је се овај апостол жртвовао за своју проповед о вери; али не вели, нити се из његових речи може извести то, да је умро у Риму. Осим тога, ако је истина, као што мисле неки критичари, међу њима Котелерије и Галанд, да је означено место из посланице св. Климента подметнуто и лажно, онда је заиста веома чудновато његово ћутање о мученичкој смрти два најславнија апостола, ако би поверовали, да је се она догодила у Риму на његове очи. Дакле из овога се даје извести да св. Климент није држао за истинито ни путовање Павлово у Рим, нити пак његово првосветитељство тамо.

Посланица св. Игњатија Римљанима. Ова посланица св. Игњатија епископа Антиохијскога писана је била из Смирне 107 године после рођ. Хр., а то је било онда, кад су њега возили у Рим да га баце дивљим зверовима. Но поред тога, што су све посланице значајно измењене, пошто се нема уверења о томе, да су у оним издањима, која се као боља држе, ова писма сачувана без уметака и поправака, — мора се још приметити, да се у посланици Римљанима наводи врло велика похвала њиховој цркви, о којој он говори као о такој, која има првенство у целој царевини; и поред тога, што је овде згодна прилика да се спомене да је њу апостол Петар основао, ми о томе не налазимо ни једне речи. У овој својој посланици св. Игњатије моли Римљане да се не заузимају за њега и да га не лишавају смрти, јер он држи себе за божију пшеницу, па с тога жели да га дивљи зверови смлаве својим зубима, те да се тако претвори у леб, који је достојан Ис. Христа. „Ја вам то не забрањујем“, вели он даље, „као што су вам забрањивали Петар и Павле, јер они су били апостоли, а ја сам тек роб досад; но ако ми испадне за руком да пострадам, онда ћу и ја бити међу Христовим људима и васкрснућу у слободи, што ће ми је Он дати.“ Ево у овим речима налазе католички богослови сведочанство, да је Петар путовао у Рим и да је тамо основао своју катедру, но ми се с њима не можемо да сложимо. Такво исто ћутање налазимо ми и у списима његових сапутника и сведока његова мучеништва, у којима су описана дела његова. У њима се само говори, да кад су они била близу Пуцеле, св. Игњатије зажелио је да сиђе с лађе и да одпутује пешке у Рим, те да тако пође по стопама св. Павла; но да због противнога ветра лађа није могла да пристане к брегу.

Но о Петру нема ни спомена у свему овоме, а тиме се доказује, да у то време још није измишљена била прича о његовом путовању у Рим и првосвештенству његову тамо.

Авторитет Папија. До данас нико још није могао да пронађе макар једно сачинење Папија — Јеропољскога епископа. Његова су сачинења изгубљена још у самом почетку. Само их је Евсевије, као што се види, имао у рукама, и дајући своју оцену о њима, казао је, да је Папије „био човек врло плиткога ума.“ Но да ли је истина и то, да Папије сведочи о путовању Петрову и његову понтификатству у Риму? У II књизи своје црквене историје Евсевије предаје нам предање о путовању Петрову у Рим. После овога он говори о другом факту, т. ј. о жељи римских хришћана да имају написану суштину Петрове науке, па додаје, да је из овога узрока Петар продиктирао своје јеванђеље св. Марку. А на завршетку Евсевије вели: ово нам прича Климент у IV књизи својих „Установа“, а и Папије — епископ Јеропољски — такође сведочи о томе. Неда се сакрити да су ове речи сасвим нејасне и неможе се из њих видети: да ли Папије сведочи о путовању Петрову у Рим, или о јеванђељу његову, што га је Марко написао. Осим тога сведочанство Папијево не може никако бити важно, прво с тога, што нема његових сачинења, друго с тога, што њега Евсевије назива човеком плиткога ума, и најпосле с тога, што је његово сведочанство двусмислено. Дакле мишљење оних, који држе да су људи, што су живели наскоро после апостола, веровали у путовање Петрово у Рим и његово првосветитељство тамо, испада лажно. Па опет зато католички богослови, да докажу овај факт, хватају се за опште предање као за јаку ограду, с тога, што је то предање још од времена Иринеја па све до сад непрестано потврђивало овај догађај. Али пре свега овде је нужно да покажемо значај самога предања и да ли се слажемо у њему. Залста ми се клањамо величанственој науци предања, јер знамо да је се Бог до извесне мере јављао у поступном развијњу човечанства, да он, на познати нам начин, учествује у човечанским догађајима, да светлост Христова осветљава сваки разуман створ и показује у њему собствену своју могућност, — али опет зато у науци о предању, кад се руководимо Библијом, која је, како за нас, тако и за католичке богослове, Божија реч, ми у мемо да разликујемо човечански елеменат од божанственога, у мемо да распознајемо закључке незнања, преваре и кварежа од закључака науке, правде и напретка. Или да кажемо краће: ми се слажемо с предањем само онда, кад се оно слаже са *божанственом књигом* — Библијом; а

одбацујемо предање увек, кад оно противуречи Библији и хоће да узвиси над њом човечанску непогрешивост. Ето по чему ми не можемо дати никака значаја предању, — што води свој почетак још од времена Иринеја, — о путовању Петрову у Рим и о његову првосветитељству тамо, и то не можемо да учинимо све дотле, док католички богослови сасвим не униште доказе, које смо ми узели из св. Писма и који су противни њиховом веровању. Осим тога још се мора да разликује значај и сила предања и према томе, да ли се оно тиче *догмата* или *факта*. Кад је реч о *фактима*, а не о *догматима*, онда предање мора да се дели на два периода: у првом периоду мора да буде сведочанство оних, који су живели наскоро после факта, што се доказује, а у другом — сведочанства оних, што су били после њих. Сведочанства првог периода имају јак и вероватан значај; а сведочанства другог периода, ако нема првог, просто немају никака значаја. А како је у садањем случају? Јесу ли кадри католички богослови, за потврђење својега мишљења, да покажу јасне и опредељене доказе оних људи, који су живели наскоро после уображенога доласка Петрова у Рим и његова живљења тамо? Савршено нису! Дакле какву силу може да има предање, које води свој почетак тек од времена Иринеја?

Господо! Ја држим да би сасвим безкорисно било с моје стране да узалуд трошим речи за доказ мојих навода. Сваки искрено савестан и од предрасуда слободан човек неће ни мало сумњати, да католичко веровање, које за нас јевангелике баш ништа не значи, а за католике значи све, — да, велим, веровање њихово о доласку Петрову у Рим нема никака основа и да ми насигурно можемо тврдити и проповедати да од од 42 до 66 године после рођења Христовог Петар није био у Риму ради основања своје катедре и да он, почем у означено време није био у Риму није могао ни првосветитељствовати у њему кроз 25 година, ни предан бити на мучење у 66 години у време цара Нерона. Но нека се побожна савест римских католика не плаши од овога закључка! Критика, заиста, није ништа друго, него непрекидан ток погребне церемоније, — низ покушаја против обште примљених мишљења; заиста, тамо где она подиже своју заставу, све око ње претвара се у развалине. Но ове су развалине плодноне, и кроз кратко време, пошто се прогна загушљива заблуда, живот се изнова рађа на развалинама и тада оне, у место рушевине, представљају торжанство разума, истине и јеванђеља Исус-Христовог.

Каноник Хенрик Фабијан. Ма како да је пун учености и по-

датака трактат, што га је много уважени противник наш напред послао нашем спору, или боље да кажем, нашој пријатељској беседи, коју смо ми предузели у намери да се истина све више распростира и развија, те да тако мало по мало проникне у све умове и победи сва срца, — опет зато ја држим да је се овај трактат сасвим готово удало од предмета и мисли, о којима је данас требало да се води реч међу нама. Кад бих ја имао на уму да бар укратко побројим многобројне и драгоцене речи нашега противника, онда бих пре свега морао да кажем, да његове речи нису ништа друго, него понављање, замотано у красноречиве и ватрене изразе и допуњено обилатим причама и одломцима из Библије, што је, истина, скупоцено за љубитеља божанствене речи, али што се непосредно не односи на спорно питање. Његове речи наново су изнеле пред нас оне цитате, који су већ неколико пута понављани, претресани и, да се овде изразим собственим речима мојега противника, који су побијени од највећих научењака.

Овде није реч ни о времену што га је Петар провео у Риму, нити пак о томе, кад, на који начин и колико је пута он био у Риму. Тезис, који је изнешен на спор, далеко је простији и јаснији и може да се искаже у две речи: *Петар није никако био у Риму*. Да је Петар био у Риму ма и на један часак, онда би тим самим предлог овај сасвим уништен био.

Милостива Господо! Божанствени Дух, који је у лицу Христовом и његових апостола сишао да просвети све умове, онај исти који је најпре говорио посредством пророка, а после посредством самога Божија Сина, тај Дух је много шта објавио људима, но то, што је Он објавио, није све могло бити сакривено од људи до такве мере, да они још раније нису могли сазнати ма шта о њему другим путовима. Овамо долазе историјска факта, која је сваки човек могао да види својим собственим очима и којих основ критика тражи у таким доказима, истинитост којих тврди се другим фактима.

Исус Христос је сишао на земљу, као дете родио се у Витлејему, живео је у Назарету и Капернауму, проповедао је, чинио чуда, распет је био у време Пилата, јавио се људима као човек, и у таквом његовом виду могао је сваки да Га види и сваки да Га позна. Но он је био Син Божији, Он је био Месија, кога очекиваху сви народи, Он је био Ослободилац целог света. И ево ова страна није могла бити позната људима, због чега је нужно било сведочанство божанствено, које противници Цркве и наши само у св. Писму при-

знају, а ми напротив признајемо га и у св. Писму, и у учењу црквених учитеља, и у руководству Цркве, и у предању њезином. Дакле, пре свега треба да се разликују ове две стране. (НАСТАВИТИ СЕ.)

Г Л А С Н И Қ.

Дар цркви Свилеувској.

Цркви Свилеувској у окр. Шабачком учинили су прилоге:

Павлија Марковића 1 фелон и стихар у вред. 21 дук. цесар. Милован Миловановић пјатохљебницу у вред 5 дук. цес. Јанко Миловановић 2 свећњака у вред. 80 гр. чар. Мила, жена Јанка Миловановића једно копије од кина-сребра у вред. 60 гр. чар. Драга и Аиђа кћери Јанка Миловановића 2 завјесе. Петар Јелисавчић једно кандило у вред. 150 гр. чар. Иван Лазаревић-Бајић такође једно кандило у вред. 150 гр. чар. Петар Миловановић једно велико од кина-сребра кандило у вред. 3 дук. цес. Јовица Ристивојчевић 1 паквонско кандило у вред. 32 гр. чар. — Даље: Живана жена пок. Живана Цветановића 12 дук. цес. Никола Протић 1 дук. цес. Никола Цветановић 1 дук. цес. Ивана и Марија Марковића по 1 дук. цес. Лазар Марковић 1 дук. цес. које је за учињени прилог у новцу купљен један покривач од Дамаске свиле у вред. 20 дук. цес. Обрен Вранешевић из Каменице једну падоњу; на чему именованим дародавцима поред душевне захвалности, општина, татори и свећеник јавно благодаре.

У Свилеуви 30 Јануара 1875 год.

ТУТОРИ

Марко Гачић

Јанко Миловановић.

ЈАВНА ҚОРЕШПОДЕМЦИЈА.

Г.Г. Протојерејима Зајечарском и Алексиначком. Јавите Христа ради, хоћете ли нам скупити вересију „Сиона“ од прошле године у подручном вам протопопијату или нећете, те да знамо како ћемо се према вашем одговору управљати. Уред.

Издаје и уређује проф. богослов. архим. Нестор.